

звести тероризм до конкретного складу злочину (як би він не називався – «тероризм» чи «терористичний акт») є хибними за своєю суттю і юридично необґрунтованими.

Крім того, антитерористичне законодавство України потребує суттєвого вдосконалення, оскільки воно не повністю відповідає міжнародно-правовим стандартам у цій сфері. Тому перед вченими-юристами постають нагальні завдання щодо переосмислення та відпрацювання принципово нових підходів до розуміння тероризму, побудови відповідної системи антитерористичних норм, спрямованих передусім на упередження тероризму.

На сьогодні терористичні дії в більшості випадків носять яскраво виражений антигуманний характер, їх відрізняє збільшення замахів на життя та здоров'я людей при зменшенні посягань на матеріальні об'єкти; зростання числа вбивств на замовлення; збільшення людських жертв в окремих терористичних актах; посилення жорстокості та зухвальства у діях терористів.

Немає сумніву, що такий інститут держави як Збройні Сили України може бути використано в анти терористичній боротьбі. Загроза міжнародного тероризму є настільки вагомою, що було б нерационально не протистояти їй усі можливості держави, в тому числі й воєнні. Сукупність сил і засобів, а також органів управління ними, в інтересах використання цих можливостей має бути об'єднана в систему анти терористичної боротьби держави як специфічний елемент загальної системи національної безпеки.

Підрозділ 2.2. Загальнотеоретичні дослідження розвитку права та держави

Крестовська Н. М.

Національний університет «Одеська юридична академія», професор кафедри теорії держави і права, доктор юридичних наук, професор

АНТИЧНІ ВИТОКИ СУЧАСНОГО ЮВЕНАЛЬНОГО ПРАВА

Римське право, будучи універсальним за своїми принципами та досконалим за рівнем юридичної техніки, зберігає свій потенціал, будучи «материнським» для усіх європейських правових систем, не виключаючи України, хоча є певні відмінності у реценції його західноєвропейської та візантійської варіацій на Заході/Правобережжі та Лівобережжі України. Попри те, що правовий статус дитини – це феномен, передусім, сучасної правової реальності, його нормативні та доктринальні коріння сягають римського права.

Римські юристи здавна поставили питання про визначення дитини. Дитиною вважалася людська особина, яка народилася не раніше сьомого місяця з моменту зачаття і мала людський вигляд. Усі діти упродовж усієї історії Риму поділялися на вільнонароджених та рабів, законних та позашлюбних. Для набуття статусу вільнонародженої дитина мала народитися від матері, яка хоча би частину строку вагітності перебувала у статусі вільної, а для набуття статусу законної – народитися у шлюбі. Загальний статус дитини, народженої поза шлюбом, відповідав статусу матері, а народженої у шлюбі – статусу батька. Загальна тенденція правового регулювання у Стародавньому Римі – поступове збільшення підстав для народження дитини як вільної.

Найдавніша система статусних норм щодо дитини ідеологічно була оформлена як доктрина *patria potestas*. Її центральна ідея – повна влада батька над дитиною від народження дитини до смерті одного з учасників родинних відносин або здійснення особливої процедури еманципації. Батько щодо дитини мав такі повноваження: право розпорядитися життям дитини; право залишити новонароджену дитину без догляду; право (одночасно – обов'язок) відповідати за правопорушення, вчинені дітьми; право продати дитину в рабство; право віддати дитину на усиновлення; право вимагати дитини від особи, що її утримує; право на будь-яке майно, придбане дитиною.

Отже, доктрина *patria potestas* не передбачала за дитиною властивостей суб'єкта права. Дитина була позбавлена прав, а звідси – і обов'язків, оскільки останні можна конструювати тільки у відповідності до наявних прав, згідно з загальноправовим принципом єдності прав та обов'язків.

Водночас у преторському праві Стародавнього Риму (класичному праві) сформувався інститут захисту неповнолітніх, який надавався не батьком, не родиною, а саме державною владою. Інакше кажучи, преторами та прудентами (знавцями римського права, які систематизували преторські едикти) була сформульована нова доктрина – доктрина *parens patriae*. Зміст її може бути реконструйований так: публічно-правовий порядок усиновлення: за посередництва народу або посадових осіб держави – претора чи презида провінції; державно-правове обмеження влади батька щодо визначення долі дитини; державно-правове обмеження права батька на володіння та розпорядження майном дитини; державна матеріальна допомога дітям, які її потребували; надання державно-правового захисту у разі вчинення неповнолітнім не вигідної цивільної угоди через свою недосвідченість; право дитини (у тому числі позашлюбної та еманципованої) через суд вимагати утримання від батьків; захист майнових інтересів зачатої дитини; врахування віку при визначенні юридичної відповідальності неповнолітнього.

Отже, і доктрина *parens patriae* не трактувала дитину як суб'єкта права, йшлося лише про зміну суб'єкта влади над дитиною. Влада батька лише дещо поступилася владі держави, хоча очевидним є прогресивність доктрини *parens patriae* у справі захисту життя, свободи та власності дитини. Отже, обидві створені римськими юристами доктрини ювенального права були за своїми властивостями патерналістськими.

Вплив розроблених римськими юристами доктрин на ювенальне право, що зароджувалося, був безсумнівним і в подальші часи, є він відчутним і сьогодні. Особливо це стосується доктрини *parens patriae*, відлуння якої простежується, наприклад, у функції сучасної держави у сфері захисту прав дитини.

Чинне ювенальне законодавство України покладає на Верховну Раду України визначення основних засад ювенальної політики, на Кабінет Міністрів України – проведення державної ювенальної політики. Система та повноваження органів, служб, установ, організацій, які забезпечують виконання ювенальної політики та реалізацію приписів ювенального права визначена Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» і включає: спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді, уповноважений орган влади Автономної Республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад, кримінальну міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ, приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Прокуратура України, у випадках, визначених законом, іменем держави представляє в суді інтереси дитини. Відповідно до наказу Генерального прокурора України № 6/Гн від 15 квітня 2004 р. нагляд за додержанням законів, спрямованих на захист прав і свобод неповнолітніх, визначений як один з пріоритетів в діяльності прокуратури України.

Рецепція норм римського права простежується в інститутах захисту законних інтересів зачної дитини та аліментів для утримання дитини, в особливостях юридичної відповідальності неповнолітніх.

Кучинська О. П.

*Національна школа суддів України, проректор,
кандидат юридичних наук, професор*

ПРИНЦИП СВОБОДИ ТА ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ЛЮДИНИ

Міжнародна спільнота приділяє значної уваги питанням нормативного закріплення принципу свободи та особистої недоторканності. В міжнародно-правових актах в надзвичайно деталізованій формі встановлені стандарти дотримання зазначеного принципу правоохоронними органами, умови правомірності обмеження свободи та особистої недоторканності людини, гарантії захисту прав та законних інтересів особи, свободу або недоторканність якої було обмежено у ході кримінального провадження.

В Загальній декларації прав людини на аксіологічному рівні закріплено правило, відповідно до якого ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання (ст.9). Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, декларує право кожного на свободу та особисту недоторканність, встановлює перелік випадків, за яких вказане право може бути обмежене: а) законне ув'язнення особи після